

تحلیل دیدگاه حکیم خواجه‌ی در باره معاد جسمانی

محمد مهدی مشکاتی^۱

چکیده

مسأله معاد جسمانی از آن دسته مسائلی است که گروه‌های مختلف متکلمان، حکیمان و محدثان به آن پرداخته‌اند، زیرا از ارکان مسائل اعتقادی بوده و باور داشتن به آن را از ضروریات دین اسلام شمرده‌اند. در این بین، برخی در صدد تبیین عقلی آن نیز برآمده‌اند. حکیم ملا اسماعیل مازندرانی معروف به خواجه‌ی از این افراد است. وی رساله مستقلى در این موضوع تألیف نموده و در آن متعرض برخی از مشکلات مباحث معاد شده است. وی در این تلاش علمی خود، از روش ملاصدرا در اثبات معاد جسمانی پیروی ننموده است و نفیاً و اثباتاً متعرض نظرات خاص صدرا در این زمینه نمی‌شود. در واقع، وی معاد جسمانی را به سبک متأخران از حکمای متقدم بر صدر المتألهین مورد بررسی قرار می‌دهد. رویکرد وی در این بحث، رویکردی تلفیقی و آمیخته‌ای از مباحث فلسفی، کلامی و حدیثی است. به دیگر عبارت، وی در صدد اثبات نقلی و عقلی معاد جسمانی است. حکیم خواجه‌ی در این جهت، با ردّ دلایل انکار معاد جسمانی از یک سوی و قبول امکان وقوعی آن از دیگر سوی، و با عنایت به علم و قدرت الهی؛ معاد جسمانی را به اثبات می‌رساند. وی به مطالبی مانند حکایت اصحاب کهف، زنده شدن پرنندگان به دست حضرت ابراهیم(ع)، زنده شدن حضرت عزیر(ع) و روایات دالّ بر رجعت نیز استشهد می‌نماید.

واژگان کلیدی: ملا اسماعیل خواجه‌ی، معاد، معاد جسمانی، جسم، بدن، روح، نفس